

Doctor în istorie, profesor asociat Facultatea de Istorie, Universitatea din București. Domenii de preocupare: istoria României, istorie militară, istoria serviciilor de informații. Cărți publicate: *Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919–1945*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010 (lucrare distinsă de Academia Română cu premiul *Mihail Kogălniceanu*); *Serviciul de Informații al României în Războiul de Întregire Națională (1916–1920)*, București: Editura Militară, 2012; *Spioni, spioane și dandanale în România neutră (1914–1916)*, București: Editura Militară, 2016; *Spioni, spioane și dandanale în România războinică (1916–1919)*, București: Editura Militară, 2019; *Informații, propagandă și contraspionaj în Transilvania, Ungaria și Banat (1918–1920)*, București: Editura Militară, 2020 ș.a.

Alin SPĂNU

RELAȚIILE DINTRE ALEXANDRU MARGHILOMAN ȘI OTTOKAR CZERNIN LA ÎNCEPUTUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (IULIE 1914 – IUNIE 1915)

La declanșarea Primului Război Mondial, în vara anului 1914, au bubuit tunurile, au zăngănit armele și luptele s-au purtat pe pământ în aer și în apă. Fiecare stat implicat din cele două alianțe – Antanta (Franța, Anglia și Rusia) și Puterile Centrale/Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria și Turcia) – a avut interesul să atragă cât mai mulți aliați, să obțină succese militare și teritorii cât mai întinse pentru a domina pacea.

Austro-Ungaria avea interesul ca România, stat vecin, aflat în apropierea a două teatre de operații (Serbia și Galiția) și cel puțin teoretic aliat [1] să se alăture Puterilor Centrale sau să-și mențină neutralitatea. Tocmai de aceea, la București au fost trimiși diplomați de carieră, cu experiență, care puteau îndeplini și alte misiuni în afara celor oficiale, buni analiști, capabili să sesizeze anticipativ eventualele derapaje sau schimbări bruște de atitudine față de monarhia habsburgică. În toamna anului 1913 Viena l-a numit pe Ottokar Theobald Otto Maria graf (conte) Czernin von und zu Chudenitz ca ministru plenipotențiar în România. Acesta s-a născut la 26 septembrie 1872 la Dimokur (Cehia) într-o familie de nobili, a absolvit Universitatea Carol-Ferdinand din Praga și a intrat în diplomație, efectuând misiuni la Paris (1895–1899) și

Haga (1899–1902). Din 1903 este ales membru în camera inferioară a Boemiei și accede apoi la Curtea imperială din Viena. Devine un adept și un apropiat al arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul Imperiului Austro-Ungar, căruia îi împărtășește viziunea despre reformarea monarhiei prin federalizare.

La București are o primire politicoasă, însă nu călduroasă și constată destul de repede că singurii români atașați valorilor (și tratatelor) cu Germania și Austro-Ungaria sunt regele Carol I și o parte a politicienilor conservatori în frunte cu Titu Maiorescu [2], Petre P. Carp și Alexandru Marghiloman [3]. Acesta din urmă este desemnat să asiste, în locul premierului Titu Maiorescu, bolnav, la înmânarea scrisorilor de acreditare a noului ministru austro-ungar, la 18 noiembrie 1913. După festivitate, regele Carol I s-a arătat „mulțumit” [4, p. 142] de diplomat și de scrisoarea trimisă de arhiducele Franz Ferdinand, care îl numea „persoana lui de încredere și care va face «ce-i va cere regele»” [4, p. 142]. Premierul Titu Maiorescu este vizitat acasă de Czernin la 24 noiembrie 1913 și este categorisit „cu urechile încrețite ca o frunză de varză” [5, p. 25], înainte de a discuta despre o comandă de vagoane de la Praga. Cea mai bună prezentare a

situației în care s-a aflat reprezentantul Vienei aparține lui I.G. Duca [6], apropiat al liderului Partidului Național Liberal (PNL), Ion I.C. Brătianu, care, ulterior, a descris realitatea perioadei: „Noi nu am iubit niciodată Austria. Am încheiat și am suportat alianța cu dânsa fiindcă nu puteam face altfel. Între două rele am ales pe cel mai mic. Cât timp în Europa nimic nu se clătina, am menținut această stare de lucruri cu resemnare și firesc era ca față de ministrul Austro-Ungariei să fim politicoși și sociabili. Însă din clipa în care vechiul echilibru european era distrus și se deschidea pentru noi perspectiva unei îmbunătățiri a soartei noastre, din ceasul în care apărea o licărire cât de palidă de speranță pentru înfăptuirea idealului nostru național, Austro-Ungaria devenea un inamic și contele Czernin, prin stăruințele lui, inamicul care se opunea realizării aspirațiilor noastre naționale” [7].

Cert este că, după asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand la Sarajevo (28 iunie 1914), în Europa a început să miroasă a praf de pușcă. Monarhia habsburgică dorea o reparație din partea guvernului de la Belgrad, considerat vinovat de atentat, însă Rusia a amenințat Viena că o acțiune militară contra Serbiei va însemna o agresiune contra panslavismului. Însuși Czernin i-a declarat lui Alexandru Marghiloman, la 15 iulie 1914, că „Este vital pentru dânsii să extirpeze pan-serbismul pentru a dovedi lumii că țara lor nu a intrat în lichidare” [4, p. 157]. Astfel, cele două blocuri politico-militare se aflau pe picior de război. Evenimentele s-au precipitat, astfel că la jumătatea lunii iulie 1914 armele deja zăngăneau și șansele de menținere a păcii scădeau pe zi ce trece.

Teama lui Czernin că evenimentele defavorabile de pe front, unde armatele austro-ungare sufereau eșecuri usturătoare, va duce la o schimbare radicală a poziției României a fost aplanată chiar de premierul Brătianu. La 2 octombrie 1914 Czernin anunță Viena că premierul și liderii opoziției – conservatorul Alexandru Marghiloman și conservatorul-democrat Take Ionescu – „după o matură cercetare a situației” [8, f. 11] au decis neutralitatea României. În opinia diplomatului, aceasta reprezenta „o

îmbunătățire considerabilă” a situației Imperiului, o gură de oxigen în contextul în care opinia publică românească cerea insistent intrarea în război alături de Antantă.

La 17 octombrie 1914, Brătianu îl anunță personal că nu va permite tranzitul de cai către Imperiul otoman din cauza opiniei publice, care „n-ar tolera” [8, f. 13] așa ceva. Acest lucru este menționat și de liderul Partidului Conservator, Alexandru Marghiloman, care a notat, la jumătatea lunii noiembrie 1914, nemulțumirea lui Czernin față de refuzul guvernului de a accepta tranzitul a 200 de vagoane cu muniții către aliatul otoman. Aristocratul însuși, în memorii, a criticat poziția Bucureștiului, care „a strangulat, uneori, aprovizionarea Turciei cu materiale” [9], însă a permis transporturi de muniții ale Antantei pe Dunăre către Serbia.

Ministrul austro-ungar se dovedește un adevărat globe-trotter între liderii politici români, pe care încearcă să-i convingă de buna credință a Vienei. Aflat în vizită la Marghiloman (20 octombrie 1914), diplomatul „dezmințe atrocitățile imputate armatei austro-ungare în Bucovina” [4, p. 213], însă drama sa era că comunicatul Legației nu a fost reprodus de nici un ziar românesc. De asemenea, îi spune lui Marghiloman că premierul ungar, Istvan Tisza [10], „prepară concesiuni pentru români, dar mă tem că nu vor fi suficiente” [4, p. 213]. Președintele Partidului Conservator ascultă, dar punctează decisiv cerând acordarea de drepturi pentru românii transilvăneni. Peste două zile diplomatul revine la Marghiloman cu ultimele vești primite de la Viena: „Peste două-trei zile va fi ceva pentru români. Nu știu dacă va fi suficient, nu cunosc detaliile” [4, p. 216]. Tenacitatea lui Czernin e admirabilă, el revine și la 3 noiembrie 1914 la același lider politic, care notează următorul dialog privind interconexiunea între atitudinea României și condiționările față de congenerii din Transilvania:

„Czernin: Dar cum un popor atât de inteligent nu-și înțelege mai bine interesele?

Marghiloman: Cum ungurii n-au înțeles că trebuiau să ușureze această situație?” [4, p. 228].

Relațiile bune ale lui ministrului cu Marghi-

loman, care părea un simpatizant al cauzei Puterilor Centrale, era marcată constant de cereri privind concesii teritoriale în favoarea României și o îmbunătățire a situației românilor transilvăneni. Diplomatul i se confesează lui Marghiloman, la 3 februarie 1915, că detectivi unguri în colaborare cu Siguranța română monitorizează activitatea a cinci ruși care au „intenția probabilă de a comite un atentat” [4, p. 225], posibilele ținte fiind premierul Ionel Brătianu, Alexandru Marghiloman, ministrul Imperiului german, von dem Busche sau chiar... el însuși.

La 4 martie 1915 Czernin a informat Viena despre atitudinea ministrului italian la București, care afirma public că relațiile dintre Roma și Imperiu „s-au înrăutățit” [11, f. 16] și tind către un stadiu critic. De asemenea, regele Ferdinand s-ar fi confesat unui om politic că, în cazul în care Italia ar ataca Austro-Ungaria și el „ar fi nevoit” [11, f. 16] să facă același gest. Două săptămâni mai târziu (18 martie 1915) ministrul austro-ungar are o audiență la regele Ferdinand, căruia îi cere permisiunea de tranzit a unui tren cu muniții către Imperiul Otoman. Regele a respins „în mod absolut” [11, f. 16] toate propunerile și variantele de acțiune, motivând că opinia publică ar fi indignată la aflarea știrii, iar el va fi considerat principalul vinovat. În opinia lui Czernin monarhul român „este o piedică încă și mai mare ca dl. Brătianu. De aceea, toată afacerea nu a stat niciodată mai rău ca acum și am pierdut orice speranță de a putea obține ce dorim” [11, f. 16]. Cu o zi înainte de audiență ministrul i s-a plâns lui Marghiloman de discursul anti-austriac susținut de Ion (Jean) Lahovary [12], fruntaș al Partidului Conservator, iar acesta profită de context și îi arată „cât de grea e situația când ești cu mâinile goale în ceea ce privește Transilvania” [4, p. 272].

Contele Czernin este indus în eroare și consideră că victoriile din Galiția au făcut ca România „să șovăiască” [11, f. 16] în luarea unei decizii politice anti-imperiale. La jumătatea lunii mai 1915 îi explică lui Marghiloman că la întâlnirea cu Brătianu „la primul cuvânt de acțiune comună în schimbul compensațiilor acesta a declinat net orice conversație” [4,

p. 290]. Pe parcursul discuției a făcut efortul de a-l convinge de contrariu și a lăsat să se înțeleagă că „în plus de Bucovina s-ar mai putea avea ceva” [4, p. 290]. Ministrul plenipotențiar german la București, von dem Busche, discută cu Marghiloman (16 mai 1915) despre ce ar putea oferi Puterile Centrale pentru o neutralitate binevoitoare a României și o intrare în război, în perspectivă: retrocedarea Bucovinei și transformarea Transilvaniei în principat independent, depinzând de Viena, ca înainte de 1867. Liderul conservator notează cu amărăciune: „Cât de puțin e aceasta, având în vedere perspectivele cu care suntem ademeniți de aiurea” [4, p. 290].

La 23 mai 1915 Italia a declarat război Imperiului Austro-Ungar și a început operațiunile militare, ceea ce a schimbat balanța de forțe în Europa. În prima zi a lunii iunie 1915 Czernin are un dialog cu liderul conservator pe aceeași temă a neutralității sau atragerii României în conflict, pe care ultimul îl reproduce:

„Czernin: Pentru neutralitate România nu va primi nimic deoarece, dacă suntem bătuți, tot se va arunca asupra noastră.

Marghiloman: Băgați de seamă și nu vă lăsați orbiți de succesul din Galiția!” [4, p. 293].

Tema victoriilor militare va fi reluată de Czernin în toate discuțiile cu oamenii politici români, ca un factor suplimentar de presiune, mai ales că la 3 iunie 1915 fortăreața Przemska a fost recucerită de armatele austro-ungare de la ruși. Același subiect a fost reluat de cei doi și la 7 iunie 1915, când reprezentantul Vienei a avansat o propunere fermă: „Să se dea României Bucovina românească, ca aceasta să fie pentru opinia publică. Dar să fie bine înțeles între Rege, Guvern și d-ta că, în mod secret, sunteți angajați să intrați într-un timp hotărât în contra Rusiei” [4, p. 294]. Două zile mai devreme, la 5 iunie 1915, contele l-a vizitat pe fostul lider conservator, Titu Maiorescu, pe care l-a cultivat pentru a susține neutralitatea țării. Bătrânul junimist îl consideră pe austriac „om de omenie” [5, p. 81] și notează că acesta nu are încredere în Ionel Brătianu. De asemenea, promisiunile nu au lipsit din discuții: „pentru neutralitate ca acum («răuvoitoare») nu putem căpăta nicio concesie;

pentru una «binevoitoare» cu *siguranță* se poate vorbi; pentru colaborare la război mari concesii” [5, p. 81], ceea ce atestă interesul Vienei pentru o asigurare fermă din partea României.

În data de 11 iunie 1915 Alexandru Marghiloman are o întrevvedere cu Ionel Brătianu, iar premierul îi declară că este dispus să mențină neutralitatea fără nicio condiție. La propunerea lui Marghiloman de a primi Bucovina, șeful guvernului îi răspunde scurt: „Nu ți-o lasă rușii!” [4, p. 297]. Czernin insistă pe lângă Marghiloman și, la 16 iunie 1915, îi afirmă că oferta cu Bucovina este valabilă o lună și îi prezintă propunerile lui Istvan Tisza privind o îmbunătățire a situației românilor transilvăneni. A doua zi omul de stat conservator răspunde printr-o scrisoare în care, între altele, a afirmat că „nici un român nu poate vedea în aceste propuneri un ajutor pentru dificultățile problemei” [4, p. 302].

Ultima depeșă trimisă de reprezentantul Vienei în luna iunie 1915 se referă la viața politică internă și liderii grupurilor politice. În afară de Partidul Național Liberal, Czernin i-a analizat pe partizanii lui Alexandru Marghiloman, grupul lui Ion (Jean) Lahovary și Take Ionescu, președintele Partidului Conservator Democrat. Diplomatul era informat că Jean Lahovary și Take Ionescu au hotărât să acționeze „alături de Împătrita Înțelegere” [11, f. 21] și să fuzioneze pentru a avea o greutate mai mare.

Prima parte a anului 1915 a stat sub semnul intrării în război a Italiei. Fiind în aceeași situație ca și România, adică având un tratat de alianță cu Germania și Austro-Ungaria, gestul Italiei a fost, în primul rând, o lovitură de imagine. Intrarea în război de partea Antantei și cu scopul declarat de a-și elibera congenerii de sub dominația dualistă a trezit, în al doilea rând, interesul altor state de a lupta pentru unificarea națională. La București ministrul Czernin era „lucrat” din punct de vedere informativ, iar Alexandru Marghiloman a jonglat într-un mod elegant, dar extrem de pragmatic, în favoarea intereselor naționale, chiar dacă, uneori, a lăsat impresia că este gata să cedeze la propunerile tentante expediate de la Viena.

Note și referințe bibliografice:

1. La 18 octombrie 1883 România a semnat un tratat de alianță cu Imperiul austro-ungar, la care s-a asociat și Imperiul german, prin care se angajau să își vină reciproc în ajutor în cazul unui atac neprovocat la granițele răsăritene. Tratatul a fost reînnoit în 1902 și 1912.

2. Maiorescu, Titu (n. 15 februarie 1840, Craiova – d. 18 iunie 1917, București), unul dintre fondatorii Societății Junimea (1863), s-a alăturat Partidului Conservator, fiind ales deputat (1871–1895) și senator (1895–1914). În cabinetele conservatoare a fost de mai multe ori ministru la diferite departamente. Din 29 decembrie 1910 a devenit ministru de externe, apoi a fost numit premier (10 aprilie 1912), funcții păstrate până la 31 decembrie 1913. A deținut și funcția de președinte al Partidului Conservator (14 noiembrie 1913 – 28 februarie 1914), însă la 4 iunie 1914 a anunțat că se retrage din viața publică.

3. Marghiloman, Alexandru (n. 27 ianuarie 1854, Buzău – d. 10 mai 1925, București) doctor în drept și în științe politice la Paris (1878); intră în Partidul Conservator, devine deputat (din 1884), și ministru în diferite cabinete conservatoare (1888–1913). Din iunie 1914 a fost ales președintele Partidului Conservator. A acceptat funcția de prim-ministru, în martie 1918, pentru a îmbunătăți condițiile dure impuse României de reprezentanții Puterilor Centrale în negocierile de pace.

4. Marghiloman, Alexandru, *Note Politice* (ediție și introducere Stelian Neagoe) Vol. I, București: Editura Scripta, 1993.

5. Maiorescu, Titu, *România și Războiul Mondial. Însemnări zilnice inedite* (volum editat de Stelian Neagoe), București: Editura Machiavelli, 1999.

6. Duca, Ion G. (n. 20 decembrie 1879, București – d. 29 decembrie 1933, Sinaia) a intrat în politică în Partidul Național Liberal în 1907, fiind ales deputat de Covurlui, apoi a deținut funcții ministeriale: Ministerul Cultelor și Instrucțiunii (1914–1918), Ministerul Agriculturii și Domeniilor (1918–1919), Ministerul Afacerilor Străine (1922–1926) și Ministerul de Interne (iunie 1927–noiembrie 1928). A fost ales președintele PNL (decembrie 1930) și a fost numit premier (noiembrie 1933), însă după numai o lună a fost asasinat de legionari pe peronul gării Sinaia.

7. Duca, I.G. *Memorii*, Vol. I *Neutralitatea*, partea I-a (1914–1915), ediție și indice de Stelian Neagoe, București: Editura Expres, 1992, p. 68.

8. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita ANIC), fond Casa Regală – Miscelaneu (în continuare se va cita CR-M), dosar 243.

9. Roșulescu, Vladimir, *Primul Război Mondial. Anii de neutralitate în memoriile lui Czernin*, la adresa <http://vladimirrosulescu-istorie.blogspot.ro/2012/09/romania-primul-razboi-mondial-anii-de1533html>.

10. Tisza de Borosjeno și Szeged, Istvan (n. 22 aprilie 1861, Pesta – d. 31 octombrie 1918, Budapesta) a fost prim-ministru al Ungariei în perioadele noiembrie 1903 – iunie 1905 și iunie 1913 – iunie 1917.

11. ANIC, fond CR-M, dosar 243.

12. Lahovary, Ion (Jean) N. (n. 25 ianuarie 1844, București – 14 iunie 1915, București) a devenit depu-

tat din 1871, din partea Partidului Conservator. Între 1892 și 1895 a fost ministru plenipotențiar al României la Paris și a deținut funcția de ministru de Externe în două rânduri (1899–1900 și februarie – martie 1907).

Relațiile dintre Alexandru Marghiloman și Ottokar Czernin la începutul Primului Război Mondial (iulie 1914-iunie 1915)

Rezumat. Ottokar Czernin era, din 1913, ministrul plenipotențiar al Imperiului austro-ungar la București, cu misiunea de a aplana tensiunile dintre cele două state. Principala problemă o reprezentau atitudinea și acțiunile guvernului de la Budapesta față de românii din Transilvania (maghiarizare forțată, desființarea școlilor în limba română, lipsa unor drepturi etc.). După izbucnirea Primului Război Mondial (1914) guvernul ungar a mobilizat și trimis pe front foarte mulți minoritari (români, slovaci, sârbi, croați), ceea ce a nemulțumit statele vecine. Pe acest fond, Czernin a primit misiunea de a face tot posibilul pentru ca România să rămână neutră, întrucât era clar că nu se va alătura Puterilor Centrale. Unul din apropiații săi era Alexandru Marghiloman, președintele Partidului Conservator, căruia i se destăinuia și care îi arăta cauzele pentru care România nu putea să se alăture Austro-Ungariei.

Cuvinte-cheie: Alexandru Marghiloman, Ottokar Czernin, Primul Război Mondial.

The Relationship Between Alexandru Marghiloman and Ottokar Czernin at the Beginning of the First World War (July 1914-June 1915)

Abstract. Ottokar Czernin was, since 1913, the plenipotentiary minister of the Austro-Hungarian Empire in Bucharest, with the mission of easing tensions between the two states. The main problem was the attitude and actions of the Budapest government towards the Romanians in Transylvania (forced Hungarianization, the abolition of Romanian language schools, lack of rights etc.). After World War I (1914) outbreak, the Hungarian government mobilized and sent many minority members (Romanians, Slovaks, Serbs, Croats) to the front, which displeased neighbouring states. Against this background, Czernin was given the mission to do everything possible for Romania to remain neutral, as it was clear that it would not join the Central Powers. One of his intimates was Alexandru Marghiloman, the president of the Conservative Party, to whom he confessed and who showed him the reasons why Romania could not join Austria-Hungary.

Keywords: Alexandru Marghiloman, Ottokar Czernin, First World War.